

STRAKAPOUD PROSTŘEDNÍ (*DENDROCOPOS MEDIUS*)

Robert Doležal

Všeobecné nároky na prostředí jsou téměř u všech šplhavic stejné. Vždy vyžadují dostatečnou plochu starých lesních porostů s výskytem odumřelého a odumírajícího dřeva, na něž jsou vázáni z hlediska potravních nároků a nabídky hnízdních možností. Specifické nároky pak definují daný druh z hlediska jeho vázanosti k biotopům s určitou druhovou skladbou lesních dřevin. U strakapouda bělohřbetého jsou to např. bukové lesy a u datlíka tříprstého horské smrkové lesy. Vysoká specializace a tedy nízká ekologická valence s sebou nesou větší riziko ohrožení. Specialistou mezi šplhavci, a tedy dalším ohroženým druhem, je také strakapoud prostřední, jehož životní cyklus je vázán především na staré duby.

Rozsáhlé tmavě čárkované boky jsou jedním z výrazných znaků strakapouda prostředního (foto: Lubomír Hlášek).

Rozšíření

Strakapoud prostřední má evropský typ rozšíření, přičemž Evropa tvoří 95 % jeho areálu. Kromě malé izolované populace v Kantabrijském pohoří chybí na zbytku Pyrenejského poloostrova, na Britských ostrovech, v Dánsku a Skandinávii. Naopak k jihovýchodu zasahuje do Malé Asie a dále do Zakavkazí a Íránu. Zde se už nejedná o nominální poddruh, ale o ssp. *anatoliae* a *caucasicus*. Předpokládá se, že jako druh se strakapoud prostřední odlišil během

meziledových dob a do Evropy se později rozšířil od jihovýchodu z balkánských refugií. Rozsáhlé mýcení lesů a jejich převod na jehličnaté znamenal snížení jeho početnosti a vymizení např. z Nizozemska, severozápadu Německa, Dánska (poslední hnízdění v roce 1959) a v roce 1982 ze Švédska (Hudec a kol., 2005).

Odhad evropské hnízdní populace je vyšší než 140 tis. párů (95 % populace celkové) a mezi roky 1970–1990 byla hodnocena jako stabilní. V letech 1990–2000 byl sice zaznamenán její pokles v jihovýchodní Evropě,

hlavně pak v Rumunsku, ale přesto je nadále označována za stabilní a zabezpečenou (BirdLife International 2004). V České republice hnízdí podle údajů z let 2001–2003 cca 3–6 tis. párů a v Červeném seznamu figuruje strakapoud prostřední jako zranitelný druh (Šťastný et al., 2006).

Prostředí a způsob života

Strakapoud prostřední se nehojně vyskytuje na většině území ČR. Vždy se ale jedná

Pokud vytesává potravu, pak především z tlejícího dřeva (foto: Lubomír Hlášek).

Strakapoud prostřední se v lese podílí na regulaci masově se vyskytujících hmyzích škůdců (foto: Petr Šaj).

o listnaté, výjimečně smíšené lesy nižších poloh a pahorkatin do 500 m n. m. Ač ho nalezneme v lesích se zastoupením habru, buku, javoru či jilmu, jednoznačně dává přednost starým dubovým porostům. Ostrůvkovitě ho nalezneme v doubravách, lužních lesích, v rozsáhlých starých parcích a zahradách nebo na jihočeských hrázích rybníků, kde se právě věkovité duby nacházejí. Mimo hnízdní dobu může být zastížen i ve vyšších polohách. Směrem k východu se jeho početnost zvyšuje. V západní polovině státu se pravidelně vyskytuje ve východních a středních Čechách, Poohří a v jihočeské rybníční pánvi. Na Moravě pravidelně hnízdí v její jižní a střední části, tedy v nížinách Dyjskosvrateckého, Dolnomoravského a Hornomoravského úvalu, nejpočetněji pak v lužích dolního Podyjí a Pomoraví (Šťastný et al., 2006). Aby jako hmyzožravý druh uspokojil zvláště v zimě svoje potravní nároky, obsazuje relativně velká území vhodných porostů. To platí především na okrajích jeho areálu. Jedná se o druh stálý, který celoročně zůstává věrný svému hnízdnímu okruhu. Z mimohnízdní doby jsou známy potulky.

Popis

Vzhledem se strakapoud prostřední až na kresbu na hlavě podobá běžnějšímu strakapoudovi velkému. Na rozdíl od něj má růžové podocasí, které pozvolna přechází v bílé břicho. Spodina těla a hlavně pak boky jsou tmavě podélně čárkované a obě pohlaví, stejně jako mláďata, mají celé temeno jasně červené. Bílé oválné skvrny na ramenou jsou menší. K jeho výrazným hlasovým projevům patří vábení, které je podobné jako u strakapouda velkého „kykykyky“ a charakteristický hlas, kterým se na jaře ozývá samec. Jde o táhlé naříkavé „uěúuěúu“.

Hnízdění a péče o mláďata

Tok začíná od poloviny února a je provázený výše zmíněným nezaměnitelným hlasem samce. Na rozdíl od ostatních strakapodů bubnuje méně. Dutinu si tesá v silně ztrouchnivělých kmenech nebo v místech odpadlých nahnilých větvích. Většinou jde každý rok o dutinu novou, někdy používá i loňskou. U nás nejčastěji hnízdí v dubech, pak v olši, vrbě, habru, osice, a to průměrně ve výšce 6,5 m. Hloubka dutiny činí 21–34 cm, šířka 12 cm a vletový otvor má průměr 3,4–5,5 cm. Při jejím vytesávání spolupracují oba ptáci, a to po dobu přibližně tří týdnů. Od poloviny dubna začíná samice snášet vejce. Obvykle jich bývá 5–6, jsou čistě bílá a po snesení toho posledního na nich sedí oba z páru. Délka sezení je 11–12 dní. Mláďata se líhnou během jednoho dne a spartánská výchova rodičů spočívá především v krmení, nikoli přehnaném zahřívání. Přibližně osmého či devátého dne se jim otevírají oči, 16. dne jsou již pokryta peřím a krmena oběma rodiči u vletového otvoru dutiny. Ve věku 22–23 dní jsou vyváděna a příležitostně krmena rodiči ještě dalších asi 10–14 dní. Strakapoud prostřední hnízdí jednou ročně, od poloviny dubna do června, a náhradní snůšku má v případě zničení vajec. Pohlavní dospělosti dosahuje zřejmě v následujícím roce (Hudec a kol., 2005).

Potrava

Potrava je převážně živočišná, méně rostlinná. Strakapoud prostřední sbírá všechna vývojová stadia hmyzu, zvláště brouků a mravenců, ale jen těch, kteří nežijí hlouběji v dřevě. Koncem zimy hledá na zemi kromě živočichů také bukvice a někdy i žaludy. V létě si potravu doplňuje semeny jablek, hrušek, švestek, třešní a na podzim ořechy. Mláďata jsou krmena tím hmyzem, který se právě hromadně vyskytuje, např. obalečem dubovým, tiplicemi, housenkami. V zimě se strakapoud prostřední objevuje na krmítkách, kam ho lákají semena slunečnice a lojové koule. Potravu

Obě pohlaví mají temeno celé jasně červené, u samice matnější (foto: Lubomír Hlášek).

převážně sbírá z povrchu země nebo stromů, případně z jejich skulin. Její vytesávání je známo spíše z tlejícího dřeva (Hudec a kol., 2005).

Význam a ochrana

Navzdory v několika posledních dekadách rozšiřujícímu se areálu výskytu strakapouda prostředního, je tento druh zvláště v jádrových oblastech, kde se vyskytuje nejpočetněji, ohrožen. Důvodem je jeho vázanost na nížinné, zejména lužní lesy, a především na staré a v lesnické terminologii „přestárlé“ porosty. Jedná se o porosty s nevyrovnanou věkovou skladbou, přičemž obnovní těžba v nich je zaměřena právě na starší věkové třídy, ve kterých strakapoud nachází hnízdní příležitost a potravu. Podobně na Třeboňsku je tento druh nejčastěji přítomen v nejstarších hrázových porostech s minimálním zastoupením mladších věkových tříd. Nutná opatření k jeho ochraně by měla zahrnovat v případě rybníčných hrází monitoring zdravotního stavu dubů, následné sanační zásahy a zajištění včasné náhrady stárnoucích a odumírajících porostů. Na větších plochách lužních lesů (Ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko) se jedná o ponechání několika set hektarů porostů bez zásahu nebo alespoň s nejméně desetiletým odkladem těžby. V dalších porostech jsou navrhována opatření pro hmyz – snižování zakmenění starých dubových porostů (www.biomonito-ring.cz).

Seznam použité literatury je k dispozici u autora.

Autor:

Ing. Robert Doležal

www.birdwatcher.cz

E-mail: dodin@post.cz

Další fotografie je možné zhlédnout na internetových stránkách autorů fotek: www.birdphoto.cz a www.hlasek.com